

το αρχαίο
θέατρο
μαρώνειας

Η
ΗΛΕΚΤΡΑ
από τον Ευρωπαϊκό
στην Αισχύλα

1969.
Άποψη από
νοτιοδυτικά
του χώρου
του θεάτρου
πριν την
ανασκαφή

Το θέατρο της Μαρώνειας

“Un petit amphithéâtre (Odeon?) de marbre, dont nous avons vu l'emplacement, avait été détruit a notre passage, pour la construction de l'école. Pas une inscription n'a subsisté, pas un marbre n'est resté en place”.

Ch. Avezou, Ch. Picard, 1913, 141, n. 2.

«Κάποιος χωρικός με πληροφόρησε ότι σώζονταν τότε 17 σειρές από τις κερκίδες του. Στη Ν. Μαρώνεια ολόκληρη η πρόσοψη και το πεζοδρόμιο του καταστήματος Φ. Μαμάογλου ήταν καμωμένη από το υλικό του θεάτρου. Το χτήριο δυστυχώς καταστράφηκε στο 2^ο παγκόσμιο πόλεμο. Ένα ακέραιο εδώλιο βρίσκεται έξω από το εκκλησάκι του Αγ. Γεωργίου στη Ν. Μαρώνεια. Το είδα και το μέτρησα πριν από τον πόλεμο και το ξαναβρήκα στην ίδια θέση και ύστερα από αυτόν».

Γ. Μπακαλάκης 1958, 108.

12

Έχοντας στα χέρια το βιβλίο του Μπακαλάκη με το σχέδιο ενός εδωλίου του θεάτρου της Μαρώνειας και την πληροφορία του ανώνυμου Μαρωνίτη κατά νου ότι το θέατρο είχε δέκα επτά σειρές καθισμάτων πριν χτιστεί το σχολείο του χωριού, ο Βαγγέλης Πεντάζος άρχισε την ανασκαφή στη θέση Καμπάνα της αρχαίας Μαρώνειας τον Σεπτέμβριο του 1981. Μαζί του, στενό συνεργάτη και σύντροφο στην ανασκαφή και στον ελεύθερο χρόνο του είχε τον Τούλη Κωνσταντινίδη, αρχαιοφύλακα της Μαρώνειας και παλιό Μαρωνίτη, που είχε την ακράδαντη πεποίθηση ότι το θέατρο σώζεται και θα βρεθεί. Η ανασκαφή τους δικαιώσε. Το θέατρο βρέθηκε και στα επόμενα χρόνια (1981-1986, 1994) και έως τον θάνατο του ανασκαφέα το 1995 συνεχίστηκε η αποκάλυψη του σημαντικού αυτού μνημείου. Το τελευταίο βρίσκεται στο ανατολικό άκρο της πόλης, κοντά στο νοτιοανατολικό σκέλος της οχύρωσης ενταγμένο στον πολεοδομικό σχεδιασμό της Ελληνιστικής Μαρώνειας.

Το θέατρο οικοδομήθηκε την πρώιμη Ελληνιστική Περίοδο (τέλος 4^{ου}-αρχές 3^{ου} αι. π.Χ.) στις πλαγιές μιας μικρής ρεματιάς στους πρόποδες του Ισμάρου. Οι χαμηλές πλαγιές που διακόπτονται από ρεματιές είναι χαρακτηριστικό στοιχείο του ανάγλυφου της αρχαίας πόλης και η επιλογή της θέσης ενδεχομένως να αποτελούσε την προ-

σφορότερη λύση από την άποψη της ακουστικής και της θέας προς το Θρακικό Πέλαγος με το ιερό του Διονύσου σε μικρή απόσταση. Ένας μεγάλος αποχετευτικός αγωγός που διερχόταν κάτω από το κοίλο και την ορχήστρα διοχέτευε τα νερά της βροχής έξω από το θέατρο. Πριν την ανασκαφή μόνο ένα μικρό τμήμα του αγωγού ήταν ορατό μέσα στη ρεματιά, καθώς οι προσχώσεις είχαν καλύψει τελείως τα ερείπια του θεάτρου και από τον χώρο της σκηνής περνούσε ο δρόμος προς τη Μαρμαρίτσα και τη Σύναξη.

Το **λίθινο κοίλο**, ο **κεντρικός** και ο **περιμετρικός αγωγός** της **ορχήστρας**, οι **θρόνοι** της **προεδρίας** και οι **ημικίονες** του **προσκηνίου** ανάγονται στην **ελληνιστική** φάση του θεάτρου. Το κοίλο διαιρείται σε εννέα **κερκίδες** από οχτώ ακτινωτές κλίμακες. Αρχικά οι κλίμακες ήταν δέκα, αλλά οι δύο ακραίες καθώς και οι ισχυροί αναλημματικοί τοίχοι που συγκρατούσαν τα πρανή, έχουν καταστραφεί τελείως. Μόνο τρεις σειρές **εδωλίων** έχουν διασωθεί. Για τα καθίσματα του κοίλου, την κάλυψη του αγωγού της ορχήστρας και τις λιθοπλίνθους των αναλημματικών τοίχων χρησιμοποιήθηκε τοπικός υποκίτρινος - ροδόχρωμος ασβεστόλιθος από το αρχαίο λατομείο

1969. Άποψη του αγωγού του θεάτρου

στην περιοχή των Προσκυνητών. Το τοπικό αδρόκοκκο μάρμαρο από το αρχαίο λατομείο στη Μαρμαρίτσα της Μαρώνειας χρησιμοποιήθηκε για τα καθίσματα των αρχόντων (*προεδρίες*), το εσωτερικό του άποχευτικού και του περιμετρικού αγωγού και τους ημικίονες του ελληνοιστικού προσκηνίου. Ανιχνεύτηκαν ανασκαφικά τουλάχιστο δέκα σειρές εδωλίων, ενώ δε διαπιστώθηκε η ύπαρξη διαζώματος στο ψηλότερο τμήμα του θεάτρου, το οποίο ήδη από τους Παλαιοχριστιανικούς-Βυζαντινούς Χρόνους είχε χρησιμοποιηθεί ως νεκροταφείο. Υπολογίζεται όμως ότι είχε τουλάχιστο διπλάσιες σειρές εδωλίων κωρηκτικότητας 2500 -3000 περίπου θεατών. Η πεταλόμορφη **ορχήστρα** του θεάτρου είναι κωμάτινη και έχει διάμετρο 16,19 μ. Στις δυο ράχες του αγωγού της ορχήστρας έχουν χρησιμοποιηθεί λιθόπλινθοι από ασβεστόλιθο αντί για μάρμαρο. Στην πάνω έδρα τους προς το κέντρο της ορχήστρας έχουν διασωθεί οι αρχαίες *σημείες* (χαράγματα): Σταυροί, που αντιστοιχούν στις γωνίες των καλυπτηρίων πλακών του αγωγού και τόξα κύκλου που ορίζουν τη θέση του κέντρου του

θεάτρου. Από τη **σκηγή** των Ελληνοιστικών Χρόνων δεν έχουν εντοπιστεί αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, είναι όμως βέβαιο ότι υπήρχε λίθινη κιονοστοιχία στο **προσκήνιο** με δωρικούς ημικίονες.

Το θέατρο λειτούργησε για τρεις τουλάχιστον αιώνες χωρίς δυστυχώς να σώζονται γραπτές μαρτυρίες για τη χρήση του. Ωστόσο είναι πολύ πιθανόν ότι και στη Μαρώνεια, όπως και στο θέατρο των Αβδήρων, για το οποίο διασώζεται επιγραφική μαρτυρία για τη διεξαγωγή αγώνων στα *Διονύσια*, θα υπήρχαν αγώνες αρχαίου δράματος θρησκευτικού περιεχομένου, μουσικοί αγώνες, μίμοι και άλλα είδη κωμωδίας. Από τη Μαρώνεια μάλιστα κατάγεται και ο Σωτάδης, ο ποιητής των ιωνικών ασμάτων που επιδόθηκε με επιτυχία κατά τον Αθήναιο στο είδος μίμων που καλείται *ιωνολόγος* και ενόχλησε τον βασιλιά Πτολεμαίο.

Στη Ρωμαϊκή Εποχή (πιθανότατα τον 1^ο αι. μ.Χ.) στο θέατρο οικοδομείται το επιβλητικό δώροφο **σκηνικό οικοδόμημα** με το πλινθόκτιστο **προσκήνιο** (*pulpitum*). Είναι κατασκευασμένο από αργολιθοδομή εκτός από το ανατολικό τμήμα του που είναι κατασκευασμένο από λιθοπλίνθους σε δεύτερη χρήση. Τα μαρμαρίνα αρχιτεκτονικά μέλη της ανωδομής του βρίσκονται διάσπαρτα στο χώρο ή εντοιχισμένα σε διάφορες θέσεις κατά τις μεταγενέστερες χρήσεις του θεάτρου. Για τις νέες ανάγκες λειτουργίας του θεάτρου έπρεπε να γίνουν κάποιες μετασκευές στον χώρο της ορχήστρας. Για τη μετατροπή της σε αρένα (*κονίστρα*), αφαιρέθηκαν οι τιμητικές θέσεις της *Προεδρίας* και τα αρχικά καλύμματα του αγωγού της ορχήστρας. Τα περισσότερα από αυτά τοποθετήθηκαν περιμετρικά μπροστά στην πρώτη σειρά εδωλίων για τη δημιουργία του **προστατευτικού θωρακίου** από **άβακες** με κικλιδώματα, απαραίτητα για την προστασία των θεατών κατά τους αγώνες μονομάχων (*μονομαχία*) και τις θηριομαχίες (*κυνήγια* ή *κυνηγεία*). Δύο

Αναθηματικός βωμός του ιερέα του Διός, της Ρώμης, του Διονύσου και του Μάρωνος. 3^ο αι. μ.Χ.

Επιτύμβιο του μονομάχου
Ιακλάτορος, 3^{ος} αι. μ. Χ.

μικρές θύρες επικοινωνίας του κοίλου με την
αρένα διέκοπταν το συνεχές θωράκιο στην
4η και την 7η κλίμακα. Ο **αγωγός της ορ-
χήστρας**, ο οποίος δεν ήταν πλέον ορατός,
καλύφθηκε από υλικό σε δεύτερη χρήση
και χώμα. Με τον τρόπο αυτό επιτεύχθηκε
η διεύρυνση της ορχήστρας (διάμετρος
22,9μ.). Στη μακρόχρονη πορεία του το θέ-
ατρο χρειάστηκε να υποστεί επανειλημμένες
μετασκευές και επισκευές για να εξυπηρε-
τηθούν τα διάφορα θεάματα και οι ανάγκες
συνάθροισης των πολιτών. Μια πρόχειρη
επισκευή στο προστατευτικό θωράκιο και τις
παρόδους (τοίχος δυτικής παρόδου) φαίνε-
ται ότι έγινε στο δεύτερο μισό του 3^{ου} αι.

μ.Χ. Τη συνεχή χρήση του μνημείου στη Ρωμαϊκή Εποχή μαρτυρούν
οι διάφορες επιγραφές που έχουν χαραχτεί πάνω στα εδώλια του
θεάτρου και χρονολογούνται στα τέλη του 1^{ου} και κυρίως στους 2^ο
και 3^ο αι. μ.Χ. Σημαντική είναι η αναγραφή του ονόματος της ρωμαϊ-
κής πόλης *Τοπείρου* στην τρίτη σειρά της δεύτερης κερκίδας, η οποία
υπήρξε σπουδαίος σταθμός της *Εγνατίας Οδού* και τοποθετείται από
τους ερευνητές κοντά στο σημερινό χωριό Παράδεισος, δυτικά του
ποταμού Νέστου. Η επιγραφή *Γερουσίας* για τα μέλη του συμβουλίου
που απαρτιζόταν από εξέχοντες Μαρωνίτες καταλαμβάνει την τρίτη
σειρά στην όγδοη κερκίδα και φανερώνει την εισαγωγή του θεσμού
στους Αυτοκρατορικούς Χρόνους. Ακόμη, χαραγμένα σε διάφορες
θέσεις, βρίσκονται τα ονόματα Μαρωνιτών στους οποίους είχε δοθεί
η Ρωμαϊκή Πολιτεία όπως *Φλά(βιος) Πολυνεΐκης*, *Αυρ(ήλιος) Παρθένιος*
κ.α. αλλά και ονόματα αρχόντων ή ιερέων του Διονύσου έχουν χαρα-
χτεί στο ερεισίνωτο των προεδριών με τον προσδιορισμό *τόπος*.

Αργυρό τριώβολο Μαρώνειας
360-330 π.Χ.

Χάλκινο νόμισμα Μαρώνειας
μετά το 280 π.Χ.

Διόνυσος και Μαρώνεια

Στη Μαρώνεια υπήρχε ναός αφιερω-
μένος στον Διόνυσο, το *Διονύσιον*
αναφέρεται μάλιστα ως ο τόπος
όπου βρίσκονται τα σημαντικά
ψηφίσματα της πόλης. Ένα
συγκρότημα κυρίων θρησκευ-
τικού χαρακτήρα στην περιοχή
Καμπάνα, 200μ. δυτικά του
αρχαίου θεάτρου θεωρείται ότι
είναι το ιερό του θεού, όπου
βρέθηκε και το πήλινο προσωπίο
του. Το θέατρο στην αρχαιότητα λειτουργού-
σε ως θρησκευτικό κέντρο για τα δρώμενα της δι-
ονυσιακής λατρείας. Ο ιερέας του Διονύσου απολάμβανε
ιδιαίτερων τιμών στο θέατρο και καθόταν στην τιμητική
θέση της προεδρίας. Σε αναθηματικές επιγραφές των
Ρωμαϊκών Χρόνων μαρτυρείται, εκτός από τη λατρεία
του Διονύσου και αυτή του Μάρωνος πλάι στη λατρεία
του Διός και της Ρώμης.

Πηλίνο ειδώλιο δούλου
καθισμένου σε βωμό, 3^{ος} αι. π.Χ.

Από τη μελέτη των ανασκαφι-
κών δεδομένων, των αρχιτεκτο-
νικών μελών, της κεραμικής, των
νομισμάτων και των επιγραφών στα
καθίσματα του θεάτρου προκύπτει
ότι το μνημείο ήταν σε συνεχή
χρήση από την Ελληνιστική Εποχή
μέχρι τον 4^ο αι. μ.Χ., ενώ κάποια
περιορισμένη χρήση στην Παλαι-
οχριστιανική Εποχή μαρτυρούν
τα λιγοστά αρχιτεκτονικά μέλη και
νομίσματα αυτής της εποχής που
οριοθετούν και το τέλος της λει-
τουργίας του μνημείου, το οποίο
εγκαταλείπεται στον χρόνο για να
ξεχαστεί και να γίνει νεκροταφείο
στους επόμενους αιώνες.

Η ανασκαφή του αρχαίου θεάτρου άρχισε το 1981 από τον Ε. Πεττάζο και συνεχίστηκε με ενδιάμεσες διακοπές ως το 1994. Από το 2000 συνεχίζεται με υπεύθυνη τη Χ. Καραδήμα. Το θέατρο μελετήθηκε από Ομάδα Εργασίας με επιστημονικό υπεύθυνο τον αναπληρωτή καθηγητή του ΑΠΘ Γ. Καραδέδο (Γ. Καραδέδος, Χ. Καραδήμα, Ι. Βασιλειάδης, Σ. Γαλάνης, Δ. Ζυγομαλάς, Ν. Καπανδρίτη 2002. *Μελέτη Αναστήλωσης - Αποκατάστασης Αρχαίου Θεάτρου Μαρώνειας*). Τα αποτελέσματα της μελέτης δημοσιεύτηκαν και οι προτάσεις της μελέτης εγκρίθηκαν από το ΥΠΠΟ.

Με την πρόοδο της ανασκαφής (2003-2007) κυρίως στον χώρο μεταξύ του κοίλου και της ορχήστρας προέκυψαν νέα δεδομένα και συμπεράσματα για το αρχικό σχέδιο του θεάτρου και τις ιστορικές φάσεις του, απαιτήθηκαν πρόσθετες αποτυπώσεις και εκπονήθηκε νέα μελέτη που οδήγησαν σε μερική αναθεώρηση της πρώτης μελέτης (Κ. Ζάμπας, Χ. Καραδήμα, Γ. Θωμάς, Ν. Χατζηδάκης, Είρ. Δουδούμη 2007. *Μελέτη αποκατάστασης του αρχαίου θεάτρου της Μαρώνειας*, ΥΠΠΟ, ΙΘ' ΕΠΚΑ).

Οι εργασίες στο θέατρο της Μαρώνειας τα τελευταία χρόνια (2000-2009) πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο των έργων «Αρχαιολογικές Εργασίες Ανάπλασης Ανάδειξης Αρχαιολογικών Χώρων Ν.Δ. Ροδόπης, Αρχαιολογικός χώρος Μαρώνειας» του ΠΕΠ Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης (ποσό €1.573.000) και «Προστασία - Ανάδειξη Αρχαίου Θεάτρου και Ρωμαϊκής Αγοράς Μαρώνειας» του Ε. Π. «Πολιτισμός» (ποσό €550.000). Οι παραπάνω πιστώσεις έχουν απορροφηθεί πλήρως (το 60% περίπου αφορούσε το αρχαίο θέατρο). Το έργο της αναστήλωσης προχώρησε με την επίβλεψη του αρχιτέκτονα Ν. Χατζηδάκη και των αρχαιολόγων Χ. Καραδήμα, Α. Μουσιώνη και Δ. Τσολάκη με τις ελάχιστες επεμβάσεις στην πληρέστερα διατηρημένη ρωμαϊκή φάση. Για την εκτέλεση των εργασιών απαιτήθηκε η δημιουργία ενός ολοκληρωμένου συνεργείου ειδικευμένων τεχνιτών και συντηρητών αρχαιοτήτων. Μέχρι σήμερα έχουν ολοκληρωθεί οι εργασίες αναστήλωσης των εδωλίων (καθισμάτων) του κοίλου με την προσθήκη τριών σειρών από νέο λίθο, αποκαταστάθηκε το θωράκιο και τα ανοίγματά του προς την ορχήστρα, επανατάχθηκαν τα εδώλια με τις μεγάλες μετακινήσεις, έγιναν συγκολλήσεις με οπλισμούς από πτάνιο, συμπληρώθηκαν τα εδώλια με τις μεγάλες σπώλειες και ανακατασκευάστηκαν κατεστραμμένα εδώλια από νέο λίθο, με διάταξη τέτοια ώστε να μην προσβάλλεται η εικόνα του ερειπίου. Επανατάχθηκαν επίσης τα καλύμματα του αγωγού της ορχήστρας και ολοκληρώθηκε η συντήρηση της ρωμαϊκής σκηνής, ενώ υπο-

λείπεται η υποδήλωση της ελληνιστικής φάσης με διακριτικό (εκθεσιακό τρόπο) στην κάτω απόληξη της κεντρικής κατεστραμμένης κερκίδας και η διαμόρφωση ανοιγμάτων στην επίκωση της ορχήστρας με επικάλυψη από υαλοπίνακες ώστε να είναι δυνατή η θέαση της ελληνιστικής υποδομής με τις εγχάρacteres σημείες, η ολοκλήρωση της ανασκαφής και συντήρησης του προσκηνίου και η διαμόρφωση του χώρου υποδοχής και εξυπηρέτησης του κοινού.

1984.

Το προσωπικό της ανασκαφής στο τέλος των εργασιών

Η συνέχιση των εργασιών προβλέπεται στο πλαίσιο του έργου που έχει προταθεί από την Εφορεία για το ΕΣΠΑ της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης «Αρχαιολογικές εργασίες ανάπλασης-ανάδειξης αρχαιολογικών χώρων Ν. Ροδόπης: αρχαιολογικοί χώροι Μαρώνειας-Ισμάρου».

Στην πρόταση αυτή περιλαμβάνεται η σύνδεση του θεάτρου με το γειτονικό ιερό του Διονύσου με απώτερο στόχο τη δημιουργία ενός ενιαίου αρχαιολογικού χώρου για τους επισκέπτες και την απόδοση ενός εμβληματικού μνημείου στο κοινό, τόσο της περιοχής όσο και ευρύτερα με ενδεχόμενη επιλεκτική χρήση του για πολιτιστικές εκδηλώσεις (μία-δύο φορές τον χρόνο), την οποία επιθυμεί η τοπική κοινωνία. Η τελευταία, με κύριους εκπροσώπους τον Δήμαρχο Μαρώνειας και τον Νομάρχη Ροδόπης, έχει κατανοήσει και αποδεχτεί αυτή τη διττή υπόσταση του μνημείου και έχει φροντίσει για τη δημιουργία ενός δεύτερου χώρου για θερινές πολιτιστικές εκδηλώσεις αξιοποιώντας το εγκαταλειμμένο λατομείο της Χελιδονόπετρας πάνω από σημερινό χωριό.

Επιλεκτική βιβλιογραφία

- Αθήναιος *Δειπνοσοφισταί*, xiv, 620e-621b.
- Ανεζου, Ch. Picard, Ch. "Inscriptions de Macédoine et de Thrace" στο *BCH* 37, 1913, 116-154.
- Ζάμπας, Κ. Καραδήμα, Χ. Χατζηδάκης, Ν. Μουσιώνη, Α. Θωμάς, Γ. Δουδούμη, Ειρ. 2009. «Αρχαίο θέατρο της Μαρώνειας. Το έργο της αποκατάστασης». 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αναστήλωσεων ΕΤΕΠΑΜ, Μάιος 2009, Αθήνα. Περιλήψεις 67-69. Αθήνα.
- Καραδέδος, Γ. Καραδήμα, Χ. 2002α. (2004). «Αρχαίο θέατρο Μαρώνειας», *ΑΕΜΘ* 16: 9-20.
- Καραδέδος, Γ. Καραδήμα, Χ. 2002β. (2004). «Πρόταση αποκατάστασης - αναστήλωσης αρχαίου θεάτρου Μαρώνειας», *ΑΕΜΘ* 16: 21-33.
- Karadedos, G. Koukouli - Chrysanthaki, Ch. 2007. "From the Greek theater to the Roman arena: The theaters at Philippi, Thasos and Maroneia", στο *Thrace in the Graeco-Roman World: Proceedings of the 10th International Congress of Thracology*, Komotini - Alexandroupolis 18-23 October 2005, 273-290. Athens.
- Καραδήμα, Χ. 2007. «Το θέατρο της Μαρώνειας», στο *Οι αρχαίοι δρόμοι στην Θράκη και η Εγνατία Οδός - Ancient Roads in Thrace and the Via Egnatia*, έκδοση της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης στο πρόγραμμα R.O.M.E. (Roman ancient Greek and amber routes innovative Methodologies & measures connecting Europe), 16-19.
- Καραδήμα, Χ. Ζάμπας, Κ. Χατζηδάκης, Ν. Μουσιώνη, Α. Θωμάς, Γ. Δουδούμη, Ε. 2008 (υπό έκδοση). «Αρχαιολογικές και αναστηλωτικές εργασίες στο θέατρο της Μαρώνειας», *ΑΕΜΘ* 22 (2008).
- Καραδήμα, Χ. 2009. «Ο οίνος της Θράκης στην αρχαιότητα. Φιλολογικές μαρτυρίες και αρχαιολογική έρευνα» στο Γ. Α. Πίκουλας (επιμ.), *Οίνος Ιστορώ VIII, Πότνια οίνου, Διεθνές επιστημονικό συμπόσιο προς τιμήν της Σταυρούλας Κουράκου-Δραγώνα*, Βόλος 27-28 Σεπτεμβρίου 2008, 147-167. Βόλος.
- Λάββας, Γ. Καραδέδος, Γ. 1990. «Βιτρουβιανές εφαρμογές στο θέατρο και σε υστεροκλασική κατοικία της Μαρώνειας». Στο *Μνήμη Δ. Λαζαρίδη, Πόλις και Χώρα στην αρχαία Μακεδονία και Θράκη* Καβάλα 9-11 Μαΐου, 1986: 655-681.
- Μπακαλάκης, Γ. 1958. *Προανασκαφικές έρευνες στη Θράκη*. Θεσσαλονίκη.
- Moretti J. Ch. 2001. *Théâtre et Société dans la Grèce antique. Une archéologie des pratiques théâtrales*
- Πεντάζος, Ε. «Ανασκαφή Μαρώνειας», *ΓΙΑΕ* 1981, 7. *ΓΙΑΕ* 1982, 27-30. *ΓΙΑΕ* 1983, 27-9. *ΓΙΑΕ* 1984, 31-2. *ΓΙΑΕ* 1985, 76-9. *ΓΙΑΕ* 1986, 146-8.
- Πεντάζος, Ε. 1990. «Το αρχαίο θέατρο στη Μαρώνεια», Στο *Μνήμη Δ. Λαζαρίδη, Πόλις και Χώρα στην αρχαία Μακεδονία και Θράκη* Καβάλα 9-11 Μαΐου, 1986: 637-653.
- Psoma, S. Karadima, Chr. Terzopoulou, D. 2008. *The coins from Maroneia and the Classical city at Molyvoti. A contribution to the History of Aegean Thrace*, ΚΕΡΑ, ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ 62, Athens.

Γεώργιος Μπακαλάκης
Βαγγέλης Πεντάζος
Φώτης Κωνσταντινίδης
Δημήτρης Μάτσας
Μαρία Πεντάζου
Χρύσα Καραδήμα
Πολυξένη Μπούγια
Χριστίνα Μερκούρη
Ουρανία Κουκά
Δέσποινα Παπαγεωργίου
Ανθή Τσαγκαράκη
Σοφία Δουκατά
Παρασκευή Δεληκάρη
Σταυρούλα Δαδάκη
Καλλίνα Ξανθοπούλου
Σούλα Τσόκα
Μαρίνα Τσακλάκη
Ανδρομάχη Παπαδοπούλου
Παρασκευή Τριτσαρόλη
Άνα Μουσιάνη
Μαρία Ζορμπά
Δώρα Τσολάκη
Πέτια Ιλεβα
Ρένα Λέου
Τριαντάφυλλος Αναγνωστόπουλος
Γιώργος Καραδέδος
Γιώργος Λάββας
Δημήτρης Βλάχος
Κώστας Τοκμακίδης
Γιάννης Γκάρτσιος
Δημήτρης Καποκάκης
Θανάσης Γούναρης
Ξενοφών Γιαννάκης
Γιάννης Νισούρης
Στέλιος Γαλάνης
Δημήτρης Ζυγομαλάς
Νατάσσα Καπανδρίτη

Γιάννης Βασιλειάδης
Δήμητρα Φιλίππιδου
Νίκος Χατζηδάκης
Κώστας Ζάμπας
Γεράσιμος Θωμάς
Ειρήνη Δουδούμη
Γιάννης Πουλαράκης
Δημήτρης Κοτσάκης
Κίμων Καλδιριμτζής
Κατερίνα Κλάδου
Παναγιώτης Μουζακίδης
Γιάννης Νιαναγάκης
Άρης Χατζηχρήστος
Σπύρος Χατζηχρήστος
Χρήστος Σισμανίδης
Δημήτρης Παπαδόπουλος
Νίκος Γλες
Γιάννης Λαϊνίδης
Λίτσα Λαϊνίδη
Σούζη Κοχλιαρίδη
Αλεξία Χριστοφόρου
Παναγιώτης Τζενετάκης
Μαρία Δάρρα
Χαπιτζέ Αχμέτ
Ειρήνη Βασιλειάδου
Γιάνα Χριστοδούλου
Γιώργος Αλεξανδρίδης
Γιάννης Τανανάκης
Βασίλης Καλάκης
Δημήτριος Βαβαλιαγκάκης
Λάζαρος Βαβαλιαγκάκης
Βασίλης Δουκάκης
Πέτρος Καρταλάκης
Δημήτρης Φουρνιτζής
Γιώργος Μουμτσάκης
Δημήτρης Νικάκης
Στέφανος Τανανάκης

Στάθης Τανανάκης
Θόδωρος Τανανάκης
Διαμαντής Αγγελίδης
Χρίστος Κωστενίδης
Διαμαντής Αλεξανδρίδης
Λευτέρης Αλεξανδρίδης
Στέλιος Ρεμπισσόπουλος
Χρήστος Σπιριδωνίδης
Αντώνης Βαφειάδης
Κυριάκος Σόφτας
Χρίστος Λόζγκας
Απόστολος Κανέλλης
Χρίστος Κανέλλης
Τριαντάφυλλος Φίλιος
Στυλιανός Μαντάς
Βασίλης Βαρδαλής
Κώστας Γκαϊντατζής
Θανάσης Παπούλης
Θανάσης Μοσχίδης
Γιάννης Βολουδάκης
Γιώργος Τσολάκης
Στράτος Καραβολάνης
Γιάνα Νίττη
Ιωάννης Παλές
Σίμος Μαυρίδης
Μένανδρος Μαυρουδής
Αποστόλης Καψιμάλλης
Παναγιώτης Ιωαννίδης
Βασίλης Καράβας
Πρεπάκης
Στράτος Τογκαλίδης
Βασίλης Λυκούδης
Ηλίας Βώλος
Γιώργος Κερπετζής

Νίκος Αποστολίδης
Βασίλης Κυριακίδης
Μεμέτ Μπαμπάτς
Μπάμπης Σερετιδης
Δημήτρης Νικολόπουλος
Πέτρος Βελτσιδης
Μιχάλης Μαυριδης
Μιχάλης Αριστεαδης
Κυριάκος Διδασκάλου
Αμέτ Ισμαήλ
Αλή Ταγκούλ Σαϊτ
Φικρί Ταγκούλ Σαϊτ
Χρίστος Δροσιδης
Χρίστος Μουρατιδης
Λεωνίδας Τανανάκης
Στέφανος Τανανάκης
Αμέτ Κουλακτσιζ
Χαλήλ Χαλήλ
Σάκης Σταθουλιδης
Κώστας Ντάγκος
Μάκης Αλπαρμακίης
Χασάν Χατζηβαϊρακατάρ
Βιάτσεσλαβ Καλαϊτσιδης
Παράσχος Βούλκος
Μίμης Ζούπας
Ζωή Ζλατίνη
Ζιζή Τογκαλίδου
Φωτεινή Μπότζα
Σούλα Μπαλάσκα
Στέφανος Στουρνάρας
Δημήτρης Βεργίδης
Τάνιο Αγγορούδη
Αντώνης Κεχαγιάς
Κυριάκος Οικονομίδης

Σημείωση: με έντονη γραφή όσοι εργάστηκαν στις εργασίες αναστήλωσης

